

ویژه‌نامه‌ی هم‌سوسازی برنامه‌ها و کتاب‌های درسی پایه‌ی اول ابتدایی با برنامه‌ی درسی ملی جمهوری اسلامی ایران

هم‌سوزی تحول

مبانی فلسفی - علمی برنامه‌ی درسی ملی

سیدامیر رون

کلیدواژه‌ها: برنامه‌ی درسی ملی، مبانی علمی و مبانی فلسفی.

جامعه‌شناسی و روان‌شناسی و مانند این‌ها سرچشمه می‌گیرد. مبانی جامعه‌شناسی، برگرفته از یافته‌های جامعه‌شناسان در ارتباط با جامعه‌ای است که فراگیرنده متعلق به آن است و در علم برنامه‌ریزی درسی کاربرد دارد، هم‌چنان که زبان، فرهنگ، نهادهای سیاسی و اقتصادی و از این قبیل در آن به کار می‌رود. مبانی روان‌شناختی، اشاره به یافته‌های روان‌شناسان و کاربرد این یافته‌ها در برنامه‌ریزی درسی دارد. برای مثال می‌توان به یافته‌های روان‌شناسان در ارتباط با رشد متربی، نظریات یادگیری و غیره اشاره کرد.

گروه دوم، **مبانی فلسفی** هستند که از آبشخور دیگری سرچشمه می‌گیرد. دین و ایدئولوژی و فلسفه‌ی اجتماعی حاکم، منبع الهام‌بخش مبانی فلسفی تعلیم و تربیت به‌شمار می‌روند. بین دو گروه مبانی پیش‌گفته، تعاملاتی وجود دارد که در یک شکل آن، مبانی فلسفی - ارزشی به مانند ملاک و معیاری برای قضاوت و گزینش نظریه‌های علمی در تعلیم و تربیت، عمل می‌کنند.

مجموعه چارچوب فلسفی و دینی طرح تدوین برنامه‌ی درسی ملی، شامل فرضیه‌ها و مبانی توصیفی، دینی و فلسفی و متافیزیکی است که از منابع فلسفی اسلامی و دینی الهام گرفته است و شامل بخش‌های هستی‌شناختی، انسان‌شناختی، معرفت‌شناختی، ارزش‌شناختی و دین‌شناختی است.

تعلیم و تربیت در نظام جمهوری اسلامی ایران، تابع مکتب انسان‌ساز اسلام است. از این‌رو مبانی، چشم‌انداز، رویکرد و اصول تعلیم و تربیت براساس دیدگاه این مکتب و نسبت ارتباط انسان با عرصه‌های خود، خداوند، خلق و خلقت، تبیین و ترسیم می‌گردد. در تعالیم غنی اسلامی که منبع حرکت نظام تربیتی هستند، انسان و به تبع آن تعلیم و تربیت از جایگاه بسیار والایی برخوردار است. در بررسی دیدگاه‌های حضرت امام(ره) و مقام معظم رهبری و هم‌چنین اسناد قانونی، تأکیدی دوباره بر این وابستگی می‌شود. بنابراین نظام تعلیم و تربیت و متأثر از آن برنامه‌ی درسی نیز باید متناسب با مکتب انسان‌ساز اسلام، در جهت تکامل روح و جان دانش‌آموز شکل گیرد و به مرحله‌ی اجرا درآید. بر این اساس می‌توان رسالت و جهت‌گیری کلی نظام تربیتی و برنامه‌ریزی درسی ایران را براساس مبانی تعلیم و تربیت اسلامی درک کرد.

اساس این تعلیم و تربیت، از موقعیت آدمی، ظرفیت‌ها، امکانات و محدودیت‌هایش و نیز از ضرورت‌هایی که حیاتش را همواره تحت تأثیر قرار داده است، بحث می‌کند. بنابراین آن‌ها از بنیادی‌ترین قضایا و گزاره‌های فلسفه‌ی تعلیم و تربیت به‌طور خاص و علوم تربیتی به‌طور عام به‌شمار می‌روند.

مبانی تعلیم و تربیت به دو گروه عمده تقسیم می‌شوند. گروه اول **مبانی علمی** هستند که از دانش‌های مرتبط مانند

قرب الی‌الله و حیات طیبه و خصوصیات آن، بر مباحث صرفاً فلسفی ارزش‌شناسی افزوده شده‌اند.

مبانی دین‌شناختی^۱: این دسته از مبانی - چنان‌که از مرور بر مصادیق آن‌ها در این مجموعه مشخص خواهد شد - صرفاً به مباحثی درباره‌ی دین نظیر بررسی چیستی و چرایی دین، جایگاه دین در زندگی و نسبتی که انسان با آن دارد، نحوه‌ی فهم دین، قلمرو دین و ارتباط آن با سایر معارف می‌پردازد که در حیطه‌ی دانش فلسفی، مضاف فلسفه‌ی دین^۲ یا بعضاً در حوزه‌ی مباحث کلام جدید قرار می‌گیرند. بنابراین نباید این مبانی را مترادف با مبانی دینی دانست. لازم به ذکر است که در تدوین این مبانی، به منابع معتبر دینی و فلسفی مراجعه شده است. به بیان دیگر انتخاب و نحوه‌ی دسته‌بندی این مبانی با عنایت به نقش و جایگاهی است که قبول آن‌ها می‌تواند در تبیین مدلل چیستی، چرایی و چگونگی تربیت براساس دیدگاه اسلامی داشته باشد و پذیرش آن‌ها نیز با تکیه بر دلایل و شواهد معتبری است که در منابع و مأخذی که برای تدوین برنامه درسی ملی به کار گرفته شده است، مطرح می‌شود. در این‌جا برحسب منشأ اعتبار، آن‌ها را به چند دسته می‌توان تقسیم کرد:

۱. منابع دارای منشأ معتبر دینی

این‌گونه منابع بر آموزه‌ها و معارف اسلامی اتکا دارند و به ترتیب اهمیت عبارتند از:

۱. قرآن و تفاسیر معتبر
۲. احادیث معتبر

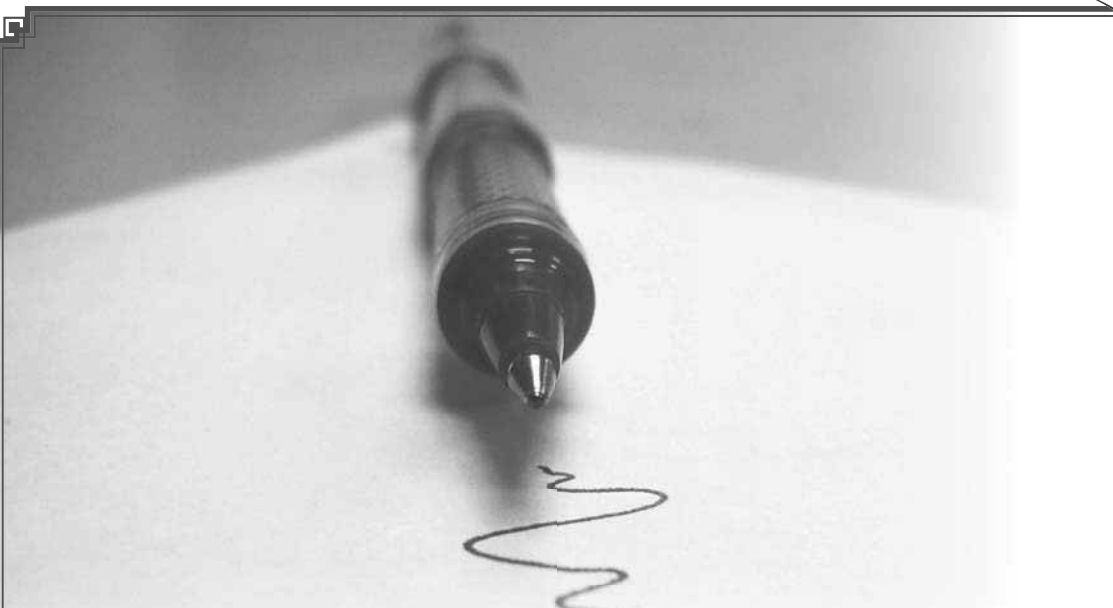
برای آشنایی بیشتر، در یک تعریف کوتاه می‌توان به این‌گونه مبانی اساسی برنامه‌ی درسی ملی را تبیین کرد:

هستی‌شناختی^۱: قلمروی از دانش فلسفی است که موضوع اصلی آن تبیین چیستی و چرایی واقعیت وجود جهان، بیان ماهیت هستی و علت غایی آن است، به‌طوری که بخشی از مهم‌ترین گزاره‌های توصیفی - تبیینی درباره‌ی حقیقت وجود و احکام کلی آن به‌شمار می‌رود. برای مثال خداوند مبدأ جهان هستی است و نظام آفرینش از هدف‌مندی برخوردار است.

انسان‌شناختی^۲: بخشی از مباحث هستی‌شناختی است که درباره‌ی واقعیت وجود و سیمای انسان به عنوان یکی از مهم‌ترین عناصر هستی بحث می‌کند. انسان‌شناسی فلسفی چیستی، چگونگی و موقعیت انسان را در هستی به بحث و بررسی می‌گذارد. برای مثال انسان موجودی است مرکب از روح و جسم.

معرفت‌شناختی^۳: قلمروی از دانش فلسفی است که به بررسی پرسش‌هایی مانند امکان و ماهیت معرفت، حدود و ثغور شناخت انسان، ارزش شناخت، انواع و ابزار شناخت و ملاک صدق قضایا می‌پردازد. برای مثال منابع شناخت آدمی شامل وحی، عقل، قلب، طبیعت، جامع و تاریخ است.

ارزش‌شناختی^۴: قلمروی از مباحث نظری فلسفه است که ارزش‌ها را مطالعه می‌کند. در این حوزه، پرسش‌هایی از قبیل چیستی ارزش و رابطه‌ی ارزش با واقعیت‌ها (ذهنیت و عینیت در ارزش‌ها)، ثبات و تغییر در ارزش‌ها و سلسله مراتب ارزش‌ها بحث می‌شود. هر چند در این مجموعه با قدری توسع در مباحث ارزش‌شناختی، موارد مهمی از موضوعات مربوط به بیان مصداق‌های ارزش‌ها در نظام ارزشی اسلام نظیر بحث

۳. تقریرات و رهنمودهای رهبر فقید انقلاب (ره) و رهبر معظم انقلاب

۴. آثار سایر اندیشمندان اسلامی

۴. منابع دارای منشأ تاریخی - روایی

این منابع شامل موارد زیر است:

۱. مصاحبه با مراجع و شخصیت‌های سیاسی، فرهنگی

و علمی

۲. شرح حال‌ها و خاطرات مراجع و شخصیت‌ها

در خاتمه شایان ذکر است که به منظور حفظ و اطلاع‌رسانی

شایسته، تاکنون بالغ بر ۱۰۳ جلد منابع و مستندات معتبر علمی

پشتیبان برنامه‌ی درسی ملی در دبیرخانه‌ی مربوطه موجود

است و برای دست‌رسی راحت‌تر فرهنگیان محترم سراسر

کشور، بخش عمده‌ی آن روی پایگاه اینترنتی به نشانی

www.darsiran.ir قرار گرفته است.

۲. منابع دارای منشأ حقوقی

منابعی که در این دسته قرار می‌گیرند به‌طور عمومی در

نهادی که براساس رأی مستقیم مردم و یا احکام قانون اساسی

و یا قوانین عادی تشکیل شده است، تدوین و تصویب شده‌اند.

به‌طوری که از مهم‌ترین آن می‌توان به قانون اساسی، سند

چشم‌انداز ۲۰ ساله‌ی کشور، برنامه‌های توسعه و گزارش‌های

عملکرد اشاره کرد.

۳. منابع دارای منشأ معتبر علمی

این‌گونه منابع عموماً یک سند علمی به‌شمار می‌آیند که

در فرآیند پژوهشی تولید شده‌اند و به مهم‌ترین گروه‌های آن

می‌توان به این‌گونه اشاره کرد:

۱. گزارش مطالعات و تحقیقاتی که در فرآیند اجرای طرح

تولید شده و اعتبار علمی آن‌ها مورد تأیید ناظر علمی و کمیته‌ی

ذی‌ربط قرار گرفته است.

۲. مقاله‌های منتشر شده در مجلات علمی - پژوهشی

معتبر داخلی و خارجی

۳. گزارش تحقیقات و مطالعات تطبیقی محققان و گزارش

کارشناسان و نیز گزارش‌های هم‌اندیشی و همایش‌های علمی

۴. پایان‌نامه‌های دکترای تدوین شده در دانشگاه‌های معتبر

علمی داخل و خارج کشور

۵. دایره‌المعارف‌های معتبر بین‌المللی و کتاب‌های مرجع

پی‌نوشت.....

1. ontology
2. axiomatic
3. anthropology
4. epistemology
5. axiology
6. religion cognitive
7. philosophy of religion

منابع.....

۱. صادق‌زاده، علیرضا و همکاران، ۱۳۸۹، فلسفه‌ی تربیت رسمی و عمومی در جمهوری اسلامی ایران، دبیرخانه طرح تدوین سند ملی آموزش و پرورش، شورای عالی وزارت آموزش و پرورش، تهران.

۲. ذوعلم، علی و همکاران، ۱۳۸۹، برنامه‌ی درسی ملی جمهوری اسلامی ایران، نگاهت سوم، دبیرخانه‌ی طرح، دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، تهران.